

Rozšíření EU z pohledu CDU/CSU: CDU/CSU v Evropském parlamentu jako jeden celek?

MICHAL VÍT, PETR KANIOK*

Abstract: The CDU/CSU Approach Towards EU Enlargement: Do the CDU/CSU Form One Entity in the European Parliament?

Abstract: The EU enlargement process is a vital part of European integration. Previous research into EU enlargement aimed especially at the process itself or at the approaches of member states or EU institutions towards enlargement. We focus on political parties and their positions towards future enlargement of the EU. Comparing the opinions of the CDU and CSU on EU enlargement, we try to find out whether these two parties can be, at a European level, considered as one homogeneous actor and whether the CDU and CSU's declaratory opinions are consistent with the parties' MEP voting. Analysis thus deals both with the programme documents and statements of relevant politicians and with roll call votes in the European parliament.

Keywords: CDU/CSU, European Parliament, EU enlargement, Turkey

1. Úvod

Rozšiřování Evropské unie (EU) patřilo zvláště v předvstupním období České republiky k velmi frekventovaným tématům české politologie či evropských studií.¹ Se vstupem České republiky do EU zájem o problematiku rozšiřování poklesl, což je pochopitelné – pozornost badatelů se přesunula dovnitř EU, směrem k jejímu fungování či k dopadům evropské integrace na Českou republiku.²

Problematika rozšiřování na druhou stranu představuje stále velmi aktuální a politicky zajímavé téma. Kompletace tzv. východního rozšíření v roce 2004 poměrně radikálně změnila vnímání problematiky rozšiřování EU ze strany veřejnosti tzv. starých členských států.³ Dosud rozšíření poměrně nakloněná veřejnost po vstupu desítky převážně bývalých socialistických zemí radikálně změnila názor a začala se k dalšímu zvýšení počtu členských

* Michal Vít je studentem magisterského programu oboru evropská studia na Katedře mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, e-mail: 263707@mail.muni.cz.

Petr Kaniok působí jako odborný asistent Katedry mezinárodních vztahů a evropských studií Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity, e-mail: kaniok@fss.muni.cz. Práce Petra Kanioka na textu je součástí plnění výzkumného záměru MSM0021622407.

států stavět skepticky. Opožděný nesouhlas s přijetím velkého počtu méně vyspělých zemí dokonce podle některých autorů vedl k odmítnutí Smlouvy o ústavě pro Evropu v lidových hlasováních v Nizozemsku a ve Francii. Proces rozšiřování nicméně masivní vlnou z roku 2004 neskončil – v roce 2007 přistoupila k Unii dvojice balkánských států Rumunsko a Bulharsko. V polovině roku 2010 drží kandidátský status Chorvatsko,⁴ Makedonie⁵ a Turecko.⁶

V širším kontextu je možné tvrdit, že výzkum rozšiřování ES/EU byl veden převážně po linii členských či kandidátských států ES/EU (například Henderson 1999, Fiala a Pitrová 2001, Kubát 2001, Sychra 2002, Marek a Baun 2002, Moravcsik a Vachudova 2003, Pitrová 2003) či relevantních institucí ES/EU a ES/EU obecně (například Baldwin, Francois a Portes 2002; Fuchs a Klingemann 2002; Gower 1999), případně je zkoumán vliv rozšiřování na chování evropských institucí a rozhodování v EU (například Faunko a Wiberg 1998, Mattila 2009, Thomson 2009). Výzkum rozšiřování se tak vedl především v dimenzích výzkumu vztahu k rozšiřování u kandidátských států, členských států ES/EU a EU, případně dopadů rozšiřování (Schimmelfennig a Sedelmeier 2002: 504–508). Postoje státních či evropských aktérů ovšem obecně nevznikají izolovaně, jejich východiskem jsou především postoje politických stran, které formují jak národní politiku, tak zprostředkovaně politiku relevantních institucí EU. V souvislosti s evropskými institucemi je vliv politických stran zásadní především u Evropského parlamentu (EP), který politické strany na základě výsledků evropských voleb formují.

Předložený text se zaměřuje na analýzu postoje dvou relevantních německých politických stran k dalšímu rozšíření EU, a to na postoje CDU a CSU, jež jsou artikulovány v rámci unijní politické arény. Výběr aktérů a analyzovaného prostoru je motivován několika důvody. Za prvé, obě strany jsou dlouhodobými relevantními aktéry německé, ale také evropské politiky. Na národní úrovni se od října 2009 jedná o vládní strany, na evropské úrovni pak oba subjekty dlouhodobě patří k nejsilnějším stranám v rámci křesťansko-demokratických politických skupin v EP.⁷ Z výzkumného hlediska je zajímavé sledovat postoj CDU a CSU ke konkrétní politice, protože obě strany jsou mnohdy chápány jako jedno těleso. K unifikovanému vnímání částečně napomáhá jejich chování – CDU a CSU fungují v rámci jednoho poslaneckého klubu jak ve Spolkovém sněmu, tak v rámci EP. Koncentraci výzkumu na arénu EP považujeme za logickou, protože poslanci EP se rozšiřováním EU zabývají pravidelně a lze je v dané agendě považovat za kompetentní nositele postojů politické strany, kterou reprezentují. Článek se tedy primárně zaměřuje na otázku, zda je názor CDU a CSU na potenciální rozšíření EU o další státy totožný a jak se totožný/odlišný názor obou stran projevuje při chování jejich poslanců v EP.

Dalším úkolem, který si v textu klademe, je definování postoje CDU a CSU v otázce rozšiřování. Z výše uvedených důvodů považujeme za užitečné názor hlavních aktérů německé vládní politiky a ostatně také zásadních proponentů německého pohledu na úrovni EU sumarizovat a zhodnotit, případně předpovědět jeho další vývoj.

Struktura textu je následující: nejprve stručně představujeme postup, který bude článek používat k prošetření názorů CDU a CSU na rozšiřování EU. Následuje krátká charakteristika CDU a CSU jako politických stran, a to jak z hlediska jejich obecného ideového profilu, tak z pohledu postoje těchto stran k evropské integraci. Další kapitoly se věnují analýze postojů CDU a CSU k rozšíření EU a chování europoslanců těchto stran při hlasování o zprávách, jež

se dalšímu potenciálnímu rozšíření věnovaly. V závěru shrnujeme učiněné poznatky a diskutujeme je.

2. Metodologie

Předložený článek lze definovat jako komparativní případovou studii (Karlas 2008), která používá komparativní metodu. V rámci porozumění postojům dvojice relevantních tvůrců německé evropské politiky srovnáváme jejich artikulované a skutečné postoje k rozšíření EU. Nezaměřujeme se přitom pouze na programové dokumenty, ale pracujeme také s komentáři europoslanců a s informacemi získanými ve dvou nestrukturovaných rozhovorech. Komparativní analýza europoslanců CDU a CSU je vedena ve dvou liniích – kvalitativní a kvantitativní. V kvalitativní linii se zaměřujeme na výše uvedené prameny, v kvantitativní pak na rozbor jmenovitých hlasování⁸ poslanců CDU a CSU. Sledovaný časový úsek v případě Turecka pokrývá tři volební období EP, v případě Makedonie a Chorvatska jde o období šesti kalendářních let. Sledovány budou předlohy, které se věnují zmíněným zemím – Turecku, Chorvatsku a Makedonii – a které byly na plenárním jednání EP schvalovány prostřednictvím jmenovitého hlasování. Pro jednotlivá jednání jsou použity zápisy z plenárních schůzí a on-line databáze hlasování jednotlivých poslanců EP přístupných na portálu www.votewatch.eu.

V textu operujeme velmi často s výrazem „soudržnost“. Proto je nutné ustanovit kritéria, podle kterých bude koheze analyzovaných stran a koheze celé skupiny CDU/CSU posuzována. Vzhledem k vysokému počtu poslanců CDU a CSU v EP (49 poslanců ve volebním období 2004 až 2009) je až na několik hlasování zaznamenatelné odchýlení se některého z poslanců od zbytku frakce CDU/CSU. Hranici, která definuje soudržnost obou ze stran či celé skupiny CDU/CSU, stanovujeme na hodnotu 90 % hlasujících poslanců. Hlasují-li poslanci CDU/CSU (nebo strany CDU a CSU zvlášť) pod tuto hranici, považujeme jejich hlasování za nesoudržné. Hranice koheze je nastavena do značné míry arbitrárně. Domníváme se ovšem, že kritérium, které počítá s 10 % disentujících poslanců, je adekvátním vyjádřením soudržnosti, kterou lze považovat za relevantní.

Sledované období jednotlivých zemí odpovídá svým počátkem získání statusu kandidátské země, což v případě Turecka znamená od roku 1999 a v případě Chorvatska a Makedonie od roku 2004. Ve všech třech případech je zkoumané období ohraničeno rokem 2010. Zkoumané období nepředstavuje příliš dlouhý časový úsek, čemuž také odpovídá počet dokumentů, o nichž se v souvislosti s přistoupením kandidátských zemí hlasovalo. Právě proto nepracujeme pouze s analýzou jmenovitých hlasování, ale kombinujeme ji s analýzou programových dokumentů, vyjádření europoslanců a informacemi z osobních rozhovorů.

3. CDU a CSU

Pozice poslanecké skupiny CDU/CSU v EP a politické skupině EPP je analogická se situací ve Spolkovém sněmu. Jak CDU, tak CSU kandidují v rámci Německa samostatně, v EP i ve Spolkovém sněmu tvoří společnou poslaneckou skupinu. Na úrovni Evropského parlamentu

publikují postoje dohromady, ale v rámci Německa výstupy společné poslanecké skupiny prezentuje každá strana zvlášť.

3.1 Křesťansko-demokratická unie

Křesťansko-demokratická unie byla po druhé světové válce založena v západních okupačních zónách Německa (kromě Bavorska). Prvním předsedou strany se stal Konrad Adenauer, který byl současně prvním spolkovým kancléřem a od počátku 50. let měl také významný podíl na formování Evropských společenství. Základními myšlenkami strany jsou sociálně-tržní hospodářství, osobní odpovědnost jedince, transatlantické spojení a od 80. let je CDU jedním z „hnacích motorů“ prohlubující se politické integrace ES/EU. Strana podporuje vybudování EU jako silného politického celku – evropského spolkového státu (Mareš 2004: 47).

Od počátku působnosti považovala CDU evropskou politiku za jeden z pilířů své politické působnosti. Základem evropské politiky, jak ji prosazoval Konrad Adenauer, byly dobré sousedské vztahy se západními zeměmi – se zeměmi Beneluxu a hlavně s Francií. Adenauer podporoval myšlenku evropského nadnárodního superstrátu, nechtěl však tuto ideu prosazovat za každou cenu (Kessler 2002: 161). Do roku 1969 měla CDU a částečně CSU téměř výhradní vliv na podobu německé evropské politiky. Adenauer byl v CDU (a pro CSU) hlavním tvůrcem německé evropské politiky (Mareš 2004: 49).

Další významnou osobností CDU, která výrazným způsobem přispěla k formování německé evropské politiky, byl Helmut Kohl. Již na počátku 90. let minulého století se vyjadřoval pozitivně k rozšíření ES/EU o státy střední a východní Evropy. Kohl prosazoval v integraci podobný přístup jako Adenauer – jeho cílem bylo užší politické uskupení, nechtěl však tohoto výsledku dosáhnout příliš překotně. Společně s bývalým francouzským prezidentem F. Mitterrandem a předsedou Komise EU J. Delorsem tvořil Kohl na přelomu 80. a 90. let minulého století motor evropské integrace (Kessler 2002: 162).

Po Helmutu Kohlovi se výraznou evropskou osobností stala současná předsedkyně CDU a kancléřka Angela Merkelová.⁹ Po neúspěchu při schvalování tzv. ústavní smlouvy využila německého předsednictví v Radě EU, které proběhlo v první polovině roku 2007, k obnovení politické diskuse nad novým primárně právním dokumentem. Závěr německého předsednictví z roku 2007 byl korunován berlínskou deklarací, kterou lze považovat za hlavní moment nastartování nového vyjednávání současně Lisabonské smlouvy.¹⁰

3.2 Křesťansko-sociální unie

Bavorsko je samo o sobě specifickým regionem Německa a lze jej nazvat antisocialistickou „baštou“ Německa. Obyvatelé této části země si velmi silně uvědomují příslušnost ke své spolkové zemi a z toho vyplývá i specifčnost CSU. CSU je nejsilnějším politickým uskupením a volební zisk pod 50 % v jakýchkoli volbách je přinejmenším považován za neúspěch.¹¹ Strana působí pouze na území Bavorska, na spolkové úrovni tvoří unii s CDU a jsou označovány jako sesterské strany (Mareš 2004: 48).

CSU se politickým programem příliš neliší od CDU: podporuje sociálně tržní hospodářství,¹² zodpovědnost jedince, evropskou integraci, transatlantické spojení s USA, ale zároveň je

znát regionálnost strany. CSU se ve srovnání s CDU staví rezervovaněji k přistěhovalcům, více zdůrazňuje křesťanské dědictví a bavorskou pozici nejen v rámci Německa, ale i v rámci Evropy. Od 90. let se v CSU vede diskuse o tom, jaký má být dosažený stupeň integrované EU. V polovině roku 2009 se tato debata opět otevřela ve spojitosti s rozsudkem německého Ústavního soudu, jenž umožnil Spolkovému směnu pokračovat ve schvalovacím procesu Lisabonské smlouvy.

4. Rozšíření EU

4.1 Deklarovaný postoj CDU k rozšíření o evropské země

CDU se stavěla pozitivně k myšlence rozšíření Evropské unie o státy střední a východní Evropy již od začátku 90. let 20. století (Ferber a Langen 2008: 17–19). Část poslanců CDU však toto rozšíření hodnotí rozporuplně a v rámci mezí upozorňuje na problémy, které jsou spojeny s přistoupením Bulharska a Rumunska v roce 2007. Často je poukazováno na to, že tyto dva státy nebyly dostatečně připraveny ke vstupu do EU zejména v oblasti justice a vnitra. Jako důvod uvádí neuspokojivé výsledky v boji s korupcí. Obě strany dále také poukazují na náročnost procesu východního rozšíření a upozorňují na současnou nedostatečnou konsolidaci EU (Brok 2008a: 1).

CDU však nikde výslovně neuvádí, jaký je obsah tohoto pojmu nebo jak dlouho má tato fáze trvat. Při bližším prozkoumání dostupných materiálů je pravděpodobné, že konsolidaci myslí CDU/CSU politické ukotvení současné EU, zhodnocení finančních výdajů souvisejících s východním rozšířením EU a větší pozornost na společné hodnoty, které EU vyznává. Z tohoto důvodu jsou představitelé CDU a CSU velmi zdrženliví v otázce rozšíření (Volkmann 2009: 3–5). Poslanec CDU Elmar Brok uvádí, že hlavní důvod současného vlažného vztahu k rozšíření je dnešní podoba EU. Evropská unie není již jen svazkem hospodářským, ale zejména politickým. Je proto důležité dbát na to, za jakých podmínek budou přistupovat do EU další státy a jaké bude vytvořeno prostředí ze strany EU, které umožní/zneumožní jejich vstup (CDU/CSU-Gruppe 2008). Dále Brok nastiňuje, že v případě dalších možných členských zemí je potřeba dostatečně dbát na proces uvědomění si společných hodnot Unie a z toho plynoucí postavení EU nejen jako hospodářského, ale v současné době zejména politického uskupení. Čím více bude států, které nejsou z tohoto hlediska připraveny na vstup, tím více hrozí následně rozmělnění politického faktoru. Jako nástroj, který by měl zamezit chybějící politickou dimenzi ve vzájemných vztazích EU s (nejen) kandidátskými zeměmi, je lepší nastavení sousedské politiky. Možný způsob je i ustanovení evropské obdoby Commonwealthu (Brok 2008b: 16–18).

V souvislosti s rozšířením EU o bývalé jugoslávské státy považuje CDU jejich příchod za možnost zvýšení stability v Evropě zejména v oblasti Balkánu a východní Evropy. Z tohoto důvodu je nutné nalézt způsob, jak zajistit stabilitu v těchto regionech – zvýšit zodpovědnost tamějších obyvatel za společenský, ekonomický a politický rozvoj a nabídnout možnost dialogu s EU, což v delším časovém období umožní další rozšíření EU (Brok 2006). Poněkud nejasný postoj k časové perspektivě rozšíření podtrhuje fakt, že strany sice požadují nový dialog se státy sousedícími s EU, ale zároveň rozšíření podmiňují rozsáhlými společenskými reformami ve zmíněných zemích. Neopomenutelný je i faktor kulturní sounáležitosti EU

(Posselt 2006a). Vezmeme-li případ Bosny a Hercegoviny, jejíž vstup do EU je v nejbližší době nereálný, tak problematičnost početné muslimské komunity vidí CDU jako nesnadnou otázku při budoucích přístupových vyjednáváních (Posselt 2007a). Nejedná se ovšem o problém neřešitelný (Rozhovor s B. Posseltem).

Jedinou zemí, která má nyní ulehčenou cestu do EU, je Chorvatsko.¹³ CDU považuje přistoupení Chorvatska za bezproblémový proces, který pomůže v integraci oblasti západního Balkánu. Následně dodávají, že rozšíření EU o další státy je v „nejbližší době“ vysoce nepravděpodobné (Volební program CDU pro volby do Evropského parlamentu 2009: 13).

Člen Výboru pro zahraniční záležitosti Michael Gahler z CDU označuje Balkán za území, které má být postupně integrováno do EU. CDU hovoří o Chorvatsku jako o zemi, kde již není nutné provádět rozsáhlé společenské a ekonomické reformy, a požaduje jeho přijetí co nejdříve. Vyjma Chorvatska však poslanci nepodávají žádnou perspektivu dalšího možného rozšíření. Při srovnání s otázkou rozšíření EU o Turecko je ale pro balkánské státy vidina vstupu do EU mnohem hmatatelnější. Ačkoli má Makedonie status kandidátské země, nezmiňují se poslanci CDU s takovými vyhlídkami na členství jako v případě Chorvatska (Gahler 2005).

4.2 Deklarovaný postoj CSU k rozšíření o evropské země

V obecné rovině dalšího rozšiřování EU CSU nehovoří o zamítnutí dalšího rozšiřování. Strana nicméně odmítá tempo rozšiřování posledních 20 let a o dalším širokém rozšíření EU se vyjadřuje velmi mlhavě (Volební program CSU pro volby do Evropského parlamentu 2009: 14). CSU se konkrétně zmiňuje o Ukrajině a Bělorusku jako o zemích, se kterými má být navázána bližší forma vzájemných vztahů, která může v dlouhodobém horizontu znamenat členství těchto zemí v EU (Volební program CSU pro volby do EP 2009: 14). První na řadě by ovšem podle stranických představitelů měly být balkánské země, jejichž zapojení do EU by se mělo odehrát v horizontu 10, maximálně 20 let (Posselt 2008b). Přes určitou rezervovanost k určení přesného termínu spatřuje CSU jako vhodnou podobu EU jako unii, která obsáhne celou Evropu s výjimkou Ruska. Bělorusku, Ukrajině, Moldávii má být v budoucnu nabídnuta možnost členství v EU. Se zeměmi, se kterými geograficky okrajové členské státy EU sousedí, má dojít k navázání speciálního partnerství. Těmito státy míní země, které nejsou v EU, ale jsou členy Rady Evropy – například státy Kavkazu, Izrael, Maroko (Rozhovor s B. Posseltem). O skutečnosti, že Bělorusku vládne autoritativní prezident, se CSU blíže nezmiňuje.

Velmi blízký vztah má CSU k Chorvatsku. Podle strany měla být tato země už dávno (od roku 2004) členem EU.¹⁴ Posselt také brání Chorvatsko ve věci územního sporu se Slovinskem tím, že by EU měla vyvinout lepší podmínky pro řešení dané situace (Posselt 2007b). Posselt nepovažoval za nepřekonatelný problém dlouhotrvající problém s vydáním generála Ante Gotoviny Mezinárodnímu tribunálu v Haagu, přičemž označil bývalou předsedkyni soudu Carlu del Ponteovou jako osobu, která brzdí přístupová vyjednávání (Posselt 2008a).¹⁵ CSU požaduje přistoupení Chorvatska do EU „co nejdříve“ a téměř automaticky jej považuje za členskou zemi EU (Volební program CSU pro volby do EP 2009: 15).

Zajímavé je, že CSU příliš nepodporuje rozšíření EU o Island – lépe řečeno, straně vadilo, že Island chce Unii rozšířit ze zcela utilitárních důvodů. Europoslanec Markus Ferber

argumentoval tím, že EU se musí konsolidovat, což by prospěchářský vstup nové země mohl narušit (Der Spiegel 2009).

4.3 Hlasování CDU a CSU v otázce balkánských kandidátských států

Hlasování v EP o rozšiřování probíhá formou schvalování zpráv Evropské komise, které hodnotí pokrok kandidátských zemí. Předmětem hlasování EP tak logicky mohou být pouze kandidátské země.

Tabulka 1: Soudržnost hlasování europoslanců CDU a CSU o zprávách ošetřující pokrok Chorvatska a Makedonie

	Chorvatsko¹⁶	Makedonie¹⁷
CDU	91 %	98 %
CSU	95 %	100 %
CDU/CSU	93 %	99 %

Zdroj: Autoři na základě hlasování v EP v letech 2004–2010

Analýza hlasování CDU a CSU o zprávách o pokroku ukazuje, že obě strany jsou ve svých postojích jak k Chorvatsku, tak k Makedonii konzistentní a nefigurují v nich relevantní opozice. Jak CDU, tak CSU v politické praxi podporují svá deklarovaná stanoviska, která principiálně vstup obou balkánských států podporují.

Shodná je také pozice celé skupiny CDU/CSU – lze tedy konstatovat, že v otázce balkánského rozšíření se CDU/CSU chová identicky. Vzhledem k faktu, že shodné jsou také deklaratorní pozice obou stran, není tento závěr ani překvapivý, ani neočekávaný. Za bezproblémovou kandidátskou zemi je poslanci CDU/CSU označováno Chorvatsko, které nebrání k přijetí do EU téměř nic.

5. Problematika Turecka

Samostatnou kapitolou v problematice rozšíření je Turecko. Pro Německo je vztah EU s Tureckem velmi komplikovaným problémem, neboť na jeho území žije početná turecká menšina. Problematika integrace turecké menšiny do většinové společnosti je velmi citlivým společenských a politickým problémem, což se logicky odráží také v postojích německých politických stran.

5.1 Deklarovaný postoj CDU ke vstupu Turecka

CDU je sice proti vstupu Turecka do EU, ale svůj postoj strana formuluje smířlivě a s „otevřeným koncem“. Elmar Brok předkládá důvody bránící vstupu Turecka. V obecné rovině je možné argumenty odmítající vstup Turecka do EU zařadit do následujících kategorií: a) pomalý postup politických reforem Turecka, b) nevyřešená otázka rozděleného Kypru,

c) finanční a institucionální náročnost přistoupení, d) podpora privilegovaného partnerství, důraz na ekonomickou dimenzi vzájemných vztahů. Jednotlivé názory představitelů CDU jsou shrnuty níže v tabulce 2a.

Tabulka 2a: Přehled postojů představitelů CDU k přistoupení Turecka do EU

Autor	Název	Obsah	Postoj k problematice
E. Brok 2008b	Neue Form der Zusammenarbeit zwischen EU und Partnerstaaten	Představení pozitivních stránek privilegovaného partnerství	Odmítání vstupu Turecka, podpora privilegovaného partnerství
E. Brok 2008c	Europäisches Parlament verabschiedet kritischen Türkei-Bericht	Pomalý postup reformem, nedořešená otázka Kypru, kritika trestu smrti	Odmítnutí přistoupení
E. Brok 2010b	Türkei muss Reformen mit Leben füllen	Snaha o zrychlení tureckých politických reformem	Negativní postoj vůči přistoupení Turecka do EU
W. Langen 2008	Die Entwicklung der politischen und wirtschaftlichen Beziehungen der EU und der Türkei – von Zollunion zur privilegierten Partnerschaft	Důraz na ekonomickou dimenzi vzájemných vztahů	Odmítání vstupu Turecka, podpora privilegovaného partnerství
M. Pieper 2008	Regionalpolitik: Türkei überfordert europäische Aufnahmefähigkeit	V případě přistoupení Turecka neudržitelné financování regionální politiky	Negativní postoj vůči přistoupení Turecka do EU
J. Schröder 1999	Zpráva Komise o stavu přistoupení Turecka	Značná finanční a strukturální náročnost rozšíření EU o Turecko	Odmítání přistoupení Turecka
D. Sommerová 2001	Turecko, zpráva o pokroku	Nízká důvěra Turků vůči demokratickým institucím, vysoká míra korupce	Postup vyjednávání podmíněn společenskou diskusí o přistoupení Turecka na úrovni EU
D. Sommerová 2008	Die Situation der Frauen in der Türkei	Nutnost podpory dalších reformem a rozšíření stávajících práv ženám v Turecku	Za současného stavu odmítnutí vstupu Turecka do EU
D. Sommerová 2009	Türkei will keine Pressefreiheit	Kritika pomalého postupu politických reformem v rámci přístupového procesu	Za současných podmínek odmítání vstupu
D. Sommerová 2010	Neue Verhandlungskapitel: Wofür belohnen wir die Türkei?	Kritika postupu přístupových vyjednávání – z jejího pohledu nebyly splněny dřívější podmínky	Negativní postoj k přistoupení Turecka, také odmítání postupu přístupových vyjednávání

Zdroj: Autoři

Například argumenty poslance Elmara Broka jsou spíše racionálního a pragmatického charakteru (Brok 2008c). Brok uvádí, že hlavním problémem Turecka je nedostatečné reformní úsilí a stále nevyřešená otázka turecké části Kypru. Poslankyně Sommerová označila za jeden z hlavních bodů bránící Turecku přistoupení do EU nízkou důvěru občanů ve státní instituce, což podpořila poukázáním na vysokou míru korupce ve státní správě. Postoj poslankyně

Sommerové ilustruje dlouhodobou pozici CDU k Turecku. Její hlavní výtkaou či lépe řečeno obavou je nedůvěra ke schopnosti naplnit Kodaňská kritéria a jejich následné praktické naplnění. Sommerová již v roce 2001 se zmiňovala, že je naprosto zásadní vedení celospolečenské diskuse v rámci EU o tom, zda má být Turecko v budoucnu členem EU či nikoli (Sommerová 2001). Poslanec Langen považuje za zásadní moment v rámci vztahů Turecka a EU rozhodnost pro vstup do EU. Nehledě na průběh naplňování Kodaňských kritérií je z pozice Turecka nutné, aby v případě silné motivace pro vstup byla země ochotna naplnit předem dané podmínky a zároveň být sama zodpovědná za jejich naplňování (Langen 2004).¹⁸ Na rozdíl od Posselta neodsuzuje Brok kategoricky Turecko k tomu, aby se nestalo v budoucnosti (pravděpodobně velmi vzdálené) členem EU. Je nejasné, jak by CDU reagovala na zvýšené turecké integrační úsilí o členství v EU a zda by se pro tureckou politickou elitu stalo členství EU opravdovým politickým cílem (Brok 2008b).

5.2 Deklarovaný postoj CSU ke vstupu Turecka

CSU jako celek odmítá vstup Turecka do EU. Argumenty proti vstupu Turecka lze rozdělit do následujících kategorií: a) kulturní odlišnost Turecka od Evropy, b) nedostatečné politické reformy vedoucí k pevnému ukotvení právního státu, c) podpora výhod privilegovaného partnerství. Jako v případě popisu postojů CDU, jednotlivé názory a postoje představitelů CSU jsou uvedeny níže v tabulce 2b.

Postoj strany dobře ilustrují prohlášení a výstupy Bernda Posselta v EP. Hlavním důvodem, který Posselt uvádí, je geografická poloha Turecka a jeho zásadní kulturní odlišnost. Turecko považuje na asijský stát a turecké kulturní hodnoty v ostrém kontrastu s evropskými křesťanskými hodnotami, proto je z Posseltova pohledu další debata o přistoupení Turecka bezpředmětná (Maetzke 2008).

CSU dlouhodobě odmítá vstup Turecka do EU (od roku 1999, kdy bylo Turecko zařazeno mezi kandidátské země), ale zároveň je postoj strany konzistentní – odmítá přistupovat k problematice spolupráce mezi EU a Tureckem pouze na základě souhlasného či negativního postoje k přijetí Turecka do EU a navrhuje pro Turecko speciální status v podobě privilegovaného partnerství. CSU pro Turecko požaduje vytvoření tohoto formátu, který by naplňoval hlavně hospodářskou dimenzi vzájemných vztahů. Tento striktní postoj lze vyzorovat v delší časové perspektivě (více než 10 let) a zároveň jej takto prezentují i jednotliví poslanci v EP za CSU. Ze strany CSU se tak jedná o oddělení politické a ekonomické dimenze vztahů EU s Tureckem. V rámci privilegovaného partnerství spatřuje CSU konkrétní možnosti vzájemné spolupráce – v jeho rámci Turecko mělo usnadněný přístup na unijní trh (celní unie mezi Tureckem a EU byla ustanovena v roce 1995) a zatím v přesně nespecifikované formě možnost čerpat finanční prostředky EU. De facto by se jednalo, jak prohlásil v roce 2004 tehdejší předseda Komise Romano Prodi, o členství bez zastoupení v unijních institucích (Rozhovor s B. Posseltem). Zajímavé je, že CSU upozorňuje, že o takto zásadním rozšíření EU by mělo být rozhodnuto v jednotlivých zemích v referendech. V případě privilegovaného partnerství nepožaduje CSU vypsání referenda.

Tabulka 2b: Přehled postojů představitelů CSU k přistoupení Turecka do EU

Autor	Název	Obsah	Postoj k problematice
Ferber 2008a	Europa und die Türkei	Združňována vzájemná kulturní rozdílnost, podpora privilegovaného partnerství	Záporný postoj k přistoupení Turecka do EU, pozitivní ke spolupráci
Ferber 2008b	Finanzielle Auswirkungen einer Vollmitgliedschaft der Türkei in Europa	Za současných podmínek obrovská finanční náročnost	Odmítání vstupu do EU, nutnost vytvoření nových finančních nástrojů
Ferber 2009a	Regierung Erdogan setzt kritische Medien mit Bußgeldern unter Druck	Kritika premiéra Erdogana směřující k jeho snaze omezit nezávislá média	Výslovně se nezmiňuje k přistoupení
Ferber 2010	Türkische Verfassungsreform darf keine Verzögerungstaktik sein	Apel na provedení změn ústavy vedoucí k demokratizaci Turecka	Kritika odkládání reforem ústavy, které brání postupu v přístupových vyjednáváních
Maetzke 2008	Türkei verfehlt Klassenziel	Kulturní rozdílnost Turecka a EU	Negativní postoj vůči přistoupení, podpora privilegovaného partnerství
Nieblerová 2005	Rechte der Frau in der Türkei: Große Defizite bei der Umsetzung bestehen fort	Akcent na patriarchální strukturu tureckých rodin, podpora postupné proměny k ev. standardům	Odmítavý postoj k přistoupení Turecka
Nieblerová 2008	Die Situation der Frauen in der Türkei	Nutnost podpory dalších reforem a rozšíření stávajících práv ženám v Turecku	Za současného stavu odmítnutí vstupu Turecka do EU
Posselt 2008c	Die Türkei und Minderheiten	Nedostatečná práva národnostních menšin na území Turecka, pomalé provádění reforem v tomto směru	Negativní postoj k přistoupení Turecka
Posselt 2009	Osobní rozhovor s B. Posseltem		Odmítnutí vstupu, podpora privilegovaného partnerství pro Turecko
Posselt 2010b	Im türkischen Spiegel	Důraz na kulturní rozdílnost obou celků, kritika německé politické scény	Odmítání politického přibližování Turecka k EU, které by bylo završeno jeho vstupem do EU

Zdroj: Autoři

5.3 Analýza hlasování

Analýzu hlasování, která se týkala dokumentů pracujících s potenciálním rozšířením o Turecko, jsme provedli od roku 1999. Výjimkou jsou roky 2001–2003, pro něž nejsou data dostupná. Tabulky 2a a 2b shrnují % poslanců CDU a CSU, kteří souhlasili s předloženými zprávami.

Tabulka 3a: Hlasování o dokumentech, které se týkají vstupu Turecka do EU

	Zpráva 2009 ¹⁹	Zpráva 2008 ²⁰	Zpráva 2007 ²¹	Zpráva 2006 ²²	Zpráva 2005 ²³	Zpráva 2004 ²⁴	Zpráva 2000 ²⁵	Zpráva 1999 ²⁶
CDU	14 %	81 %	75 %	48 %	15 %	0 %	0 %	0 %
CSU	0 %	84 %	75 %	0 %	0 %	0 %	0 %	0 %
CDU/CSU	7 %	82,5 %	75 %	24 %	7,5 %	0 %	0 %	0 %

Zdroj: Autoři na základě hlasování EP v letech 1999–2010

Tabulka 3b: Hlasování o dokumentech, které se týkají vstupu Turecka do EU

	Ženy v Turecku 2007 ²⁷	Ženy v Turecku 2004 ²⁸	Celkem ²⁹
CDU	75 %	91 %	40 %
CSU	37 %	83 %	28 %

Zdroj: Autoři na základě hlasování EP v letech 2004–2010

Oproti problematice rozšíření EU o Chorvatsko a Makedonii je patrné, že jak CDU, tak CSU se vstupem Turecka do EU nesouhlasí. Patrná je také skutečnost, že europoslanci nejsou ve svém postoji zdaleka tak konzistentní a jejich koheze se liší položku od položky. Zajímavé je, že u zpráv týkajících se hodnocení postupu reformem Turecka při cestě do EU z let 2007 a 2008 hlasují zarytí odpůrci pro předložené návrhy. Například ve zprávě shrnující postup reformem v roce 2008 stojí, že „vyzývá Radu, aby zvážila přikročení k zahájení jednání o kapitolách, v nichž Turecko podle hodnocení Komise splnilo podmínky pro jejich zahájení“, tedy k postupu v přístupových vyjednáváních. Zmíněnými odpůrci jsou například Bernd Posselt z CSU nebo Elmar Brok z CDU. Podíváme-li se na hlasování čísla, zjistíme, že odpor poslanců CDU a CSU vůči Turecku od roku 2004 slábne, ačkoli v Turecku od roku 2005 probíhá vyjednávání o přistoupení, kandidátský status získalo Turecko v roce 1999. Slábnoucí opozice může být dána současnou neaktuálností této problematiky. Tento pohled lze podpořit pohlédnutím do tabulky s výsledky hlasování: v době, kdy získalo Turecko status kandidátské země (na summitu v Helsinkách v roce 1999) a kdy byla oficiálně otevřena přístupová vyjednávání (v roce 2005), byl odmítavý postoj obou stran vůči přistoupení Turecka největší. Od roku 2005 dochází k formulování privilegovaného partnerství, které je předkládáno jako alternativa přistoupení Turecka. Privilegované partnerství je možné chápat také jako vyústění dlouhodobě konzistentního postoje jak CDU, tak CSU.

Dalším postřehem je, že ačkoli je u obou stran od roku 2004 pozorovatelné oslabení negativního postoje, hlasování z roku 2010 (zpráva za rok 2009) je naprostým popřením zmíněného trendu. Soudě dle prohlášení poslanců lze identifikovat dvě roviny záporného postoje k možnému vstupu Turecka do EU. První z nich je nespokojenost CDU a CSU s prováděnými reformami v Turecku (zejména ty, které by splňovaly naplnění politických kritérií). Elmar Brok označil Turecko jako nedůvěryhodného partnera v přístupových vyjednáváních, což byl značný názorový posun oproti roku 2008 (Brok 2010a). Druhou rovinou je vážnoucí vyjedná-

vací proces s Chorvatskem a částečně Makedonií, jehož jsou CDU a CSU značnými podporovateli. Z tohoto důvodu je možné chápat výraznou změnu pozice obou stran jako vyjádření odmítavého gesta k pomalému přístupovému procesu zejména Chorvatska (Posselt 2010).

Rétorika CSU je ve srovnání s CDU v případě tureckého vstupu o poznání odmítavější, což odpovídá také hlasování. Poslanci CSU hlasovali v letech 1999, 2004, 2006, 2007 a 2009 negativně nebo se hlasování zdrželi ve větším procentu případů než poslanci CDU.

Problematika Turecka je zřejmá. CDU odmítá členství Turecka v EU a místo toho navrhuje strana tzv. privilegované partnerství (zejména v ekonomickém smyslu). Z prohlášení poslanců CDU lze vyčíst, že v případě výrazného tureckého pokroku v již zmíněných reformách bylo by možné uvažovat o „vycentrování“ postoje CDU směrem ke členství Turecka v EU.

Při posouzení postoje CDU kritériem vnitřní soudržnosti se sesterskou CSU zjistíme, že v případě soudržnosti je CDU v této otázce nesoudržná, neboť v roce 2006 se zdrželo nebo bylo proti návrhu 52 % poslanců, v roce 2007 25 % poslanců, ale v roce 2008 se jednalo již jen o 19 % poslanců. V případě zprávy o právech žen v Turecku z roku 2007 se jedná o 25 % poslanců. V případě přistoupení Turecka vidíme u poslanců slábnoucí trend odporu vstupu této země do EU. Spíše připisují tento jev postupně zmenšujícímu se odporu poslanců CDU v této otázce. Tento trend připisují již zmíněnému postupnému „vycentrování postoje“ CDU ale pouze do doby, než dojde k možné eskalaci vzájemných vztahů s Tureckem či výraznému nárůstu konfliktů většinové německé společnosti s tureckou menšinou. Vzhledem k tomu, že hlasování z roku 2010 nebylo doprovázeno zásadním zlomem v přístupových vyjednáváních a otázka Turecka nebyla podstoupena hlubší společenské a politické diskusi než v minulých letech, současné silně zamítavé stanovisko lze chápat také jako způsob protestu proti pomalým vyjednáváním s Chorvatskem. Této úvaze nasvědčuje několik okolností: v uplynulém roce (2009) nedošlo k zásadní aktuálnosti týkající se vstupu Turecka do EU, z rozpravy k hlasování vyplývá (zejména z úst B. Posselta), že přístupová vyjednávání s Chorvatskem jsou úmyslně potahována, ale v případě Turecka dochází k jejich pokračování – s čímž poslanci CDU a CSU nesouhlasí a poslední okolností je skutečnost, že pro hodnotící zprávu hlasovali zejména ti poslanci za CDU, kteří byli nově zvoleni ve volbách v roce 2009.³⁰ V případě pomalých tureckých reforem a jejich následného vyústění do současné odmítavé pozice CDU a CSU shledávám jistou formu „rozmrzení“ CDU nad reformním úsilím. Nicméně pomalé reformy nejsou otázkou pouze roku 2009, proto je překvapující, že v letech 2008 a 2007 byly zprávy schváleny i se značnou podporou CDU. Hodnotící zpráva za rok 2010 ukáže, zda se jednalo pouze o chvilkový výkyv v postupně umírněnějším postoji nebo v roce 2010 nastalo zásadní názorové „utužení“ CDU v této oblasti.

CSU odmítá vstup Turecka z důvodu výrazné kulturní rozdílnosti, kdežto CDU se odvolává spíše na ekonomická hlediska vzájemných vztahů a neuspokojivým pokrokem tureckých politických a společenských reforem. Z výše uvedeného rozboru vyplývá, že argumenty CSU jako celku jsou z větší části normativního charakteru odmítající členství Turecka v EU z principiálního hlediska. V případě, že by došlo k výraznému posunu přístupových jednání (tedy posun v oblasti politických a společenských reforem v Turecku), postoj CSU by zůstal pravděpodobně nezměněn. Při hodnocení postoje CSU z hlediska soudržnosti a shodnosti s CDU nalezneme, že v roce 2006 byl odmítnut všemi poslanci dokument týkající se postupujících přístupových jednání s Tureckem, v roce 2007 a 2008 shodně 25, respektive 14%. Jedná se tedy o slábnutí odporu CSU v problematice přistoupení Turecka do EU, ale i nadále je odpor

nezanedbatelný. Podobně jako v případě CDU při hlasování o zprávě za rok 2009 došlo k výraznému názorovému obratu k zásadně odmítavému. Při postupujících jednáních s Tureckem zůstane pozice CSU ve velmi podobných názorových pozicích z důvodu spíše kulturního charakteru argumentace. Zde lze spatřit rozdílnou situaci ve srovnání s CDU.

Podobně jako v případě CDU není CSU na základě hlasování v otázce Turecka jednotná, kritériím soudržnosti neodpovídá ani jedno hlasování. Shodnost CDU a CSU lze vyzorovat v nadpolovičním případě hlasování (hlasování z let 1999, 2000, 2004 dvakrát, 2008 a 2009).

Tabulka 4: Zhodnocení hlasování

	Rozšiřování jako celek ³¹
CDU	76 %
CSU	74 %
CDU/CSU	75 %

Zdroj: Autoři na základě hlasování EP v letech 1999–2010

Hodnocení kapitoly rozšíření jako celku na základě výše uvedených skutečností ne snadno proveditelné. Problematika přistoupení Turecka není shodnou oblastí pro CDU a CSU, otázka vstupu Chorvatska a Makedonie ano. Domníváme se, že v případě Turecka jsou názorové postoje CDU a CSU výrazné (zejména jejich argumentační základ), proto celkové vyznění rozdílnosti čítající 12 procent ukazuje zmíněnou názorovou rozdílnost. Při pohledu na výsledky hlasování v otázce Chorvatska a Makedonie je evidentní shoda stran o podobě rozšíření EU na Balkán. Strany je možné označit za shodné.

6. Závěr

Na úvod textu jsme si položili základní výzkumnou otázku, a tou byla míra shody či neshody mezi deklarovanými postoji CDU a CSU a jejich chováním v otázce rozšíření EU o další státy a celkový soulad obou stran, které jsou mnohdy vnímané jako jeden aktér. Dalším cílem textu bylo sumarizovat postoj nejsilnější německé síly v EP k otázce rozšiřování.

Prvním poznatkem je fakt, že rozšiřování, které v současnosti pokrývá v kandidátském režimu tři země, nepředstavuje ucelenou politiku. Sledované politické strany dělí své postoje na postoje k duu postjugoslávských republik a na názor ohledně přistoupení Turecka. Zkoumat tedy obecný postoj politických stran k rozšiřování EU je skoro zbytečné a zavádějící – strany se zřetelně vyjadřují ke konkrétním regionům a konkrétním zemím. Přítomnost Turecka jako proměnné ve výzkumu obecných postojů stran k rozšiřování výsledky logicky kontaminuje – Turecko je diskutabilní uchazeč, a je mu proto věnováno nejvíce pozornosti. Obě roviny je proto nutno oddělit a zkoumat separátně.

Z hlediska konkrétní otázky, kterou jsme si položili, lze tvrdit, že deklarovaný postoj CDU a CSU se překrývá v rozšíření EU o balkánské státy, zejména pak o Chorvatsko. V jeho případě jsou postoje obou sesterských stran identické, přistoupení země jednoznačně favorizují.

Silná podpora vstupu Chorvatska do EU je zřetelná nejen na základě výsledků hlasování, ale také upozorňováním na protahující se přístupový proces. Europoslanci CDU a CSU jsou v případě Chorvatska také konzistentní ve smyslu souladu postojů stran a reálného hlasování v EP.

Soulad panuje v CDU a CSU (a také ve skupině CDU/CSU) rovněž v otázce Makedonie. Oproti Chorvatsku však nevěnují obě strany jejímu přistoupení takovou míru zájmu a pozornosti. Přistoupení země je obecně považováno za dlouhodobý úkol, jehož splnění není možno očekávat v horizontu několika let. Nejkontroverznější a nejzajímavější je postoj sledovaných stran k Turecku. V deklaratorní rovině je pro CSU jeho vstup prakticky uzavřenou záležitostí. Na Turecko není nahlíženo jako na evropský stát, protože jeho kulturní, společenské a politické hodnoty se neshodují s evropskými. Postoje poslanců CSU v této oblasti jsou založeny z větší části na emocionálním podkladu. CSU se nestaví vůči Turecku zcela odmítavě, neboť stejně jako CDU navrhuje privilegované partnerství EU s Tureckem. Zároveň je třeba dodat, že CSU zaznamenala v hlasováních týkajících se Turecka značnou proměnu, která ale nebyla doprovázena názorovou proměnou. V době, kdy byla tato tematika politicky velmi aktuální (1999 a 2005), odpovídal názorový nesouhlas výsledkům hlasování. Zejména v letech 2007 a 2008, kdy bylo přistoupení Turecka méně aktuální, došlo k oslabení negativního postoje CSU. Tento trend ale nebyl doprovázen názorovou proměnou směrem k zmínění negativního postoje. Hlasování z roku 2010 lze na jednu stranu chápat jako politický protest proti protahování přístupových vyjednávání s Chorvatskem, ale také jako nesouhlas s pomalým postupem tureckých reforem. Nicméně toto hlasování odráží dlouhodobou pozici CSU, neboť hlasování poslanců CSU neodpovídalo deklarovaným postojům jak poslanecké skupiny, tak CSU jako celku.

Argumentace CDU stojí v tureckém případě na racionálnější bázi. Poslanci CDU poukazují na pomalý postup ekonomických a společenských reforem, nadměrné finanční zatížení EU atd. U hlasování z roku 2010 lze pozorovat podobné důvody změny postoje proti loňskému roku jako u CSU. Domníváme se, že v dlouhodobém horizontu bude alespoň u poslanců EP za CDU odmítavý postoj slábnout, bude-li podpořen požadovanými reformami v Turecku. V případě CSU, jejíž postoj je motivován především emočními argumenty, shledáváme zmírnění negativního postoje nepravděpodobné.

Strany CDU a CSU jsou z celkového pohledu shodné a lze je vnímat jako jednoho uceleného aktéra. Výjimku představuje pouze případ Turecka, ale rozdíl mezi CDU a CSU v argumentační rovině není zásadního charakteru. Rozdílnost stran je viditelná zejména na výsledcích hlasování. Bude velmi zajímavé sledovat, jak budou strany reagovat na potenciální zvýšenou společenskou citlivost a zda v případě neaktuálnosti tematiky dojde ke zmírnění negativního postoje. Soudě dle výsledků hlasování z roku 2010 a popsání možné motivace k radikální proměně postoje CDU a CSU je predikce vývoje postoje stran vůči Turecku velmi obtížná. Zajímavý test naší úvahy o souvislosti mezi postojem k přistoupení Turecka a přistoupením Chorvatska by mělo přinést uzavření přístupových vyjednávání s Chorvatskem. V případě následné změny stanoviska CDU a CSU se ukáže, nakolik toto zásadní téma podléhá politickému kalkulu. Další rovinou problematiky je fakt, že CDU a CSU jsou na německé politické scéně jedinými stranami, které jasně odmítají vstup Turecka do EU (Volkman 2009: 2–3).³² Je tedy otázkou, nakolik budou CDU a CSU v budoucnu ovlivněny ostatními německými politickými stranami.

Poznámky:

1. Dokladem může být existence bohaté literatury (Fiala a Pitrová 2001, Kubát 2001, Sychra 2002, Pitrová 2003) z předvstupního období.
2. Zajímavou analýzu změn publikačních trendů v české politologické produkci přináší Holzer, Pšejda a Šindelář 2009.
3. Poslední Eurobarometr před rozšířením (Eurobarometr 61) indikoval skepsi respondentů ze zemí EU-15, protože podporu rozšíření vyslovilo pouze 37% dotázaných. Následující šetření, první po kompletaci východního rozšíření, sice zaznamenalo nárůst na 53%, v dalších letech však podpora konstantně buď klesala, či stagnovala. Na podzim 2009 vyslovilo v Eurobarometru 71 podporu dalšímu rozšíření EU pouze 43% dotázaných.
4. Chorvatsko je kandidátskou zemí od roku 2004, přičemž přístupová jednání byla zahájena v říjnu 2005.
5. Jsme si vědomi toho, že oficiální název státu je Bývalá jugoslávská republika Makedonie (FYROM). V textu nicméně budeme používat ustálený termín Makedonie. Země podala žádost o členství v EU v březnu 2004, statut kandidátské země má od prosince 2005. Přístupová jednání nicméně dosud zahájena nebyla.
6. Turecko je kandidátskou zemí EU od prosince 1999, přístupová jednání byla zahájena v prosinci 2005.
7. Formulaci křesťansko-demokratických skupin používáme záměrně, protože název a ostatně také zaměření politických skupin, v nichž působili europoslanci CDU a CSU, se během vývoje evropské integrace měnily. Nelze tedy referovat k jednomu konkrétnímu subjektu a jasnému ideovému profilu.
8. Analýza jmenovitých hlasování je standardní postup, který se pro výzkum politických skupin v EP používá (Hix, Noury a Roland 2007). Na druhou stranu je ovšem třeba přiznat, že se nejedná o bezproblémový postup, protože jmenovitá hlasování tvoří pouze menší část hlasování EP. Reprezentativnost vzorku, který vytváří, je tedy diskutabilní (Judge a Earnshaw 2008: 140–146).
9. Po schválení Lisabonské smlouvy probíhá v CDU debata o podobě evropské politiky jako celku. Tato diskuse souvisí s postupnou proměnou pojetí imigrační politiky ze strany CDU. Tyto diskuse jsou spojeny také s problematikou obecného směřování CDU pod vedením Angely Merkelové. Bohužel v současné době jsou analýzy tohoto procesu téměř nedostupné či ještě ani nevznikly.
10. Berlínskou deklaraci je označováno Prohlášení u příležitosti 50. výročí podpisu Římských smluv.
11. Viz volby do zemského sněmu z roku 2008, volby do EP 09.
12. Blíže k definici sociálně-tržního hospodářství Quaaas 2008.
13. Vstup Chorvatska strany nepodmiňují uskutečněním referenda (Volební program CDU pro Volby do Evropského parlamentu 2009).
14. Dle Bernda Posselta byly důvody nepřijetí Chorvatska do EU v roce 2004 zejména politického charakteru, neboť do EU vstoupily v roce 2004, resp. 2007 státy s mnoha problémy, čímž naráží například na problematiku stále ještě rozděleného Kypru nebo přetrvávající problémy s korupcí v Bulharsku a Rumunsku (Rozhovor s B. Posseltem).
15. Carla del Ponteová v roce 2005 na adresu Chorvatska prohlásila, že se příliš nesnaží o dopadení tehdy prchajícího generála Gotoviny (Kottra 2008).
16. V případě Chorvatska se jednalo o následující dokumenty: Zpráva o pokroku za rok 2008: P6_TA(2008)0210; Zpráva o pokroku za rok 2007: P6_T Chorvatsko: zpráva o pokroku 2008/Croatia: progress report 2008, P6_TA(2008)0120; Chorvatsko: zpráva o pokroku 2007/Croatia: 2007 progress report 10. 4. 2008; P6_TA(2008)0120; Chorvatsko: zpráva o pokroku 2009/Croatia: progress report 2009 10. 2. 2010 B7-0067/2010.
17. V souvislosti s Makedonií se jednalo o tyto dokumenty: Zpráva o pokroku Makedonie za rok 2007: P6_TA(2008)0172; Zpráva o pokroku Makedonie za rok 2008: P6_TA(2008)0164; Zpráva o pokroku Makedonie za rok 2009: B7-0065/2010.
18. Vývoj postoje CDU vůči Turecku ilustruje pohled poslance Jürgen Schrödra, který prezentoval v roce 1999. Tehdy upozorňoval na situaci, kdy by Turecko splnilo Kodaňská kritéria, finanční

náročnost závazků vůči této nové členské zemi by byla tak velká, že by bylo třeba zvýšení daní v jednotlivých zemích EU. Zároveň se vyslovil pro to, aby podobná možnost členství v EU byla nabídnuta například i Ukrajině (Schröder 1999).

19. 2009 zpráva o pokroku Turecka/2009 progress report on Turkey, 10. 2. 2010, P7_TA(2010)0025.
20. Zpráva o pokroku Turecka za rok 2008/: P6_TA(2009)0134.
21. Zpráva o pokroku Turecka za rok 2007: P6_TA(2008)0224.
22. Pokrok Turecka směrem k přistoupení: P6_TA(2006)0381.
23. Asociace mezi ES a Tureckem: C6-0194/2005.
24. Turecký pokrok k přijetí: A6-0063/2004.
25. Implementace opatření vedoucí k ekonomickému a sociálnímu rozvoji Turecka: C5-0454/2000.
26. Zpráva Komise o přistoupení Turecka: C5-0036/2000.
27. Ženy v Turecku: A6-0003/2007.
28. Role žen v Turecku: A6-0175/2005.
29. Zprávy týkající se postavení a rolí žen v Turecku hodnotí politické, společenské a ekonomické postavení tureckých žen. Zprávy jsou doplněním hodnotících zpráv Komise a jsou iniciativou Evropského parlamentu, konkrétně výboru pro rovnost mužů a žen.
30. O proměně postoje CDU a CSU se Bernd Posselt nezmínil ani v rozhovoru, který jsme učinili v říjnu 2009. Pro schválení zprávy hlasovali poslanci B. Schnieber-Jastram a H. Winkler.
31. Hlasování týkající se přistoupení Makedonie, Chorvatska a problematiky Turecka.
32. Na německé politické scéně se pro vstup Turecka vyslovují zejména FDP (liberálové) a zelení, jejichž předseda Cem Özdemir má turecké kořeny. Sociální demokraté (SPD) se vyjadřují k této problematice obezřetněji z důvodu zmíněné společenské citlivosti, ale zároveň se snaží vést ucelený politický dialog s tureckou menšinou v Německu.

Použitá zdroje:

Primární zdroje:

Volební program CDU k volbám do Evropského parlamentu. (<http://www.cdu.de/doc/pdfc/090316-europa-wahlprogramm-2009.pdf>).

CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament. 2008: *Europa Grenzen bestimmen.* (http://www.gesis.org/wahlportal/fileadmin/wahlportal/Europawahl/Wahlprogramme/EU_CSU_europawahlprogramm_2009.pdf).

Rozhovor s Berndem Posseltem ze dne 27. 10. 2009.

Rozhovor s Markusem Ferberem ze dne 15. 7. 2009.

Votewatch.eu (<http://www.votewatch.eu>).

P6_TA(2008)0172. *Zpráva o pokroku FYROM za rok 2007.* (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+PV+20080423+ITEM-004-01+DOC+XML+V0//EN&language=EN>).

P6_TA(2009)0135. *Zpráva o pokroku FYROM za rok 2008.* (http://ec.europa.eu/enlargement/pdf/press_corner/key-documents/reports_nov_2008/the_former_yugoslav_republic_of_macedonia_progress_report_en.pdf).

B7-0067/2010. *Zpráva o pokroku Chorvatska za rok 2009.* (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=MOTION&reference=B7-2010-0067&language=EN>).

C5-0454/2000. *ES-Turecko obchodní unie.* (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:223:0160:0160:EN:PDF>).

P6_TA(2008)0120. *Zpráva o pokroku Chorvatska za rok 2008.* (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0133&language=EN&ring=B6-2009-0104>).

P6_TA(2008)0120. *Zpráva o pokroku Chorvatska za rok 2007.* (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0120&language=EN&ring=A6-2008-0048>).

- C5-0454/2000. *Implementace opatření vedoucí k ekonomickému a sociálnímu rozvoji Turecka*. (<http://register.consilium.europa.eu/pdf/en/01/st03/st03601.en01.pdf>).
- P6_TA(2009)0134. *Zpráva o pokroku Turecka za rok 2008*. (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2009-0134&language=EN&ring=B6-2009-0105>).
- P6_TA(2008)0224. *Zpráva o pokroku Turecka za rok 2007*. (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&reference=P6-TA-2008-0224&language=EN&ring=A6-2008-0168>).
- A6-0063/2004. *Zpráva o pokroku Turecka za rok 2004*. (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A6-2004-0063&language=EN>).
- C5-0036/2000. *Zpráva Komise o stavu přistoupení Turecka*. (<http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=OJ:C:2001:223:0023:0023:EN:PDF>).
- P6_TA(2007)003. *Ženy v Turecku*. (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=TA&language=EN&reference=P6-TA-2007-0031>).

Sekundární zdroje:

- Baldwin, Richard E.; Francois, Joseph E. a Portes, R. 2002. „The costs and benefits of eastern enlargement: the impact on the EU and central Europe.“ *Economic Policy* 12, č. 24, 125–176.
- Brok, Elmar. 2001. „Verantwortung durch eine konsequente Sicherheits- und Verteidigungspolitik übernehmen – Zu Aufgabe und institutionellem Rahmen der ESVP.“ In: *Europäische Sicherheitsund Verteidigungspolitik*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 6–12.
- Brok, Elmar. 2006. *Klare Mehrheit für Bericht zur Erweiterungsstrategie im EP-Außenausschuss*. (<http://www.elmarbrok.de/downloads/de/presse/2006/1123erweiterung.shtml>).
- Brok, Elmar. 2008a. „Neue Form der Zusammenarbeit zwischen EU und Partnerstaaten.“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 13–16.
- Brok, Elmar. 2008b. *Europäisches Parlament verabschiedet kritischen Türkei-Bericht*. (<http://www.elmarbrok.de/downloads/de/presse/2008/pdf/0521Tuerkei.pdf>).
- Brok, Elmar. 2008c. *Auswärtiger Ausschuss erreicht gemeinsame Bewertung der türkischen Beitrittsfähigkeit*. (<http://www.elmarbrok.de/downloads/de/presse/2008/0422tuerkei.shtml>).
- Brok, Elmar. 2010a. *Zpráva o pokroku Turecko*. Rozprava v EP (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20100210&secondRef=ITEM-008&language=EN&ring=B7-2010-0067>).
- Brok, Elmar. 2010b. *Türkei muss Reformen mit Leben füllen*. (<http://www.cducus.eu/content/view/4927/1/>).
- Der Spiegel. 2009. *Widerstand gegen EU-Erweiterung*. (<http://www.spiegel.de/politik/deutschland/0,1518,636843,00.html>).
- Fiala, Petr a Pitrová, Markéta, eds. 2001. *Rozšiřování ES/EU*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Fiala, Petr; Mareš, Miroslav a Sokol, Petr. 2007. *Eurostrany – politické strany na evropské úrovni*. Brno: Barrister& Principal.
- Ferber, Marcus a Langen, Werner. 2008. *Arbeitsbericht der CDU/CSU-Gruppe im Euroäischen Parlament 2007 – 2008*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe im Europäischen Parlament.
- Ferber, Marcus. 2008b. „Finanzielle Auswirkungen einer Vollmitgliedschaft der Türkei in Europa.“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 3–6.
- Ferber, Marcus. 2009. *Regierung Erdogan setzt kritische Medien mit Bußgeldern unter Druck*. (<http://www.cducus.eu/content/view/5612/1/>).
- Ferber, Marcus. 2010. *Türkische Verfassungsreform darf keine Verzögerungstaktik sein*. (<http://www.cducus.eu/content/view/6482/4/>).
- Fuchs, Dieter a Klingemann, Hans-Dieter. 2002. „Eastward Enlargement of the European Union and the Identity of Europe.“ *West European Politics* 25, č. 2, 19–54.
- Gahler, Michael. 2005. *Drohende Verschiebung der EU-Beitrittsverhandlungen mit Kroatien wäre ein schwerer politischer Fehler*. ([http://www.michael-gahler.de/index.php?id=112&tx_ttnews\[tt_news\]=2&tx_ttnews\[backPid\]=78&cHash=ff9f8f59b9](http://www.michael-gahler.de/index.php?id=112&tx_ttnews[tt_news]=2&tx_ttnews[backPid]=78&cHash=ff9f8f59b9)).

- Gower, Jackie. 1999. „EU policy to central and eastern Europe.“ In: *Back to Europe. Central and Eastern Europe and the European Union*. Ed. Karen Henderson. London: UCL, 3–22.
- Henderson, Karen, ed. 1999. *Back to Europe. Central and Eastern Europe and the European Union*. London: UCL.
- Hix, Simon; Noury, Abdul a Roland, Gerard. 2007. *Democratic Politics in the European Parliament*. Oxford: Oxford University Press.
- Judge, David a Earnshaw, David. 2008. *The European Parliament*. Houndmills/Basingstoke: Palgrave Macmillan.
- Kessler, Ulrike. 2002. „Deutsche Europapolitik unter Helmut Kohl.“ In: *Deutsche Europapolitik von Konrad Adenauer bis Gerhard Schröder*. Eds. Gisela Müller-Brandeck-Bocquet et al. Opladen: Leske + Budrich Verlag, 135–158.
- Karlas, Jan. 2008. „Komparativní případová studie.“ In: *Jak zkoumat politiku. Kvalitativní metodologie v politologii a mezinárodních vztazích*. Eds. Petr Drulák a kol. Praha: Portál, 62–92.
- Kottra, Katta. 2008. *Nationalheld oder Kriegsverbrecher?* (<http://www.sueddeutsche.de/politik/kroatischer-general-vor-un-tribunal-nationalheld-oder-kriegsverbrecher-1.262600>).
- Kubát, Michal, eds. 2001. *Východní rozšíření Evropské unie: východiska, stav, perspektivy*. Brno: Mezinárodní politologický ústav.
- Langen, Werner. 2004. *Turecký pokrok k přistoupení*. Rozprava v EP 1. 4. 2004 (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20040401+ITEM-002+DOC+XML+V0//EN&language=EN>).
- Langen, Werner. 2008. „Die Entwicklung der politischen und wirtschaftlichen Beziehungen der EU und der Türkei – von Zollunion zur privilegierten Partnerschaft.“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin, CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 11–15.
- Maetzke Heinrich. 2008. *Türkei verfehlt Klassenziel*. München: Bayernkurier (http://www.bernd-posselt.de/article.php?efxf_artikel=1216).
- Marek, Dan a Baun, Michel. 2002. „The EU as a Regional Actor: The Case of the Czech Republic.“ *Journal of Common Market Studies* 40, č. 5, 895–919.
- Mareš, Miroslav. 2004. „Německo a Evropská lidová strana.“ In: *Evropská lidová strana a její členské strany*. Eds. Stanislav Balík a Vít Hloušek. Brno: Mezinárodní politologický ústav, 41–54.
- Mattila, Mikko. 2009. „Roll call analysis of voting in the European Union Council of Ministers after 2004 enlargement.“ *European Journal of Political Research* 48, č. 6, s. 840–857.
- Moravcsik, Andrew a Vachudova, Milada Anna. „National Interests, State Power and EU Enlargement.“ *East European Politics and Societies* 17, č. 1, 42–57.
- Nieblerová, Angelika. 2005. Rechte der Frau in der Türkei: Große Defizite bei der Umsetzung bestehen fort. (<http://www.cdu-csu-ep.de/presse/presse-2005/pm03/pm160305-4.htm>).
- Niebler, Angelika. 2008. „Die Situation der Frauen in der Türkei.“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 28–31.
- Quaas, Friedrun. 2008. „Sociálně-tržní hospodářství.“ In: *Lexikon sociálně-tržního hospodářství*. Eds. Rolf H. Hasse, Herman Schneider a Klaus Weigelt. Praha: Konrad Adenauer Stiftung, 325–327.
- Pieper, Marcus. 2008. „Regionalpolitik: Türkei überfordert europäische Aufnahmefähigkeit.!“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 14–16.
- Pitrová, Markéta. 2003. „Pátá vlna rozšiřování EU – standardní postup, či nová metodika.“ *Středoevropské politické studie* 5, č. 4 (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=177>).
- Posselt, Bernd. 2006. *Evropská politika sousedství*. Rozprava v EP 18. 1. 2006 (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20060118+ITEM-012+DOC+XML+V0//CS&query=INTERV&detail=3-406>).
- Posselt, Bernd. 2007a. *Bosna a Hercegovina*. Rozprava v EP 14. 3. 2007 (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20070314+ITEM-010+DOC+XML+V0//CS&query=INTERV&detail=3-224>).
- Posselt, Bernd. 2007b. *Zpráva o pokroku Chorvatska za rok 2006*. Rozprava v EP 25. 7. 2007 (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+20070425+ITEM-003+DOC+XML+V0//CS&query=INTERV&detail=3-060>).

- Posselt, Bernd. 2008a. *Kroatisches Vorbild*. (http://www.bernd-posselt.de/article.php?efxf_artikel=1038).
- Posselt, Bernd. 2008b. *Politische Achterbahn für Europa*. (http://www.bernd-posselt.de/article.php?efxf_artikel=1112).
- Posselt Bernd. 2008c. „Die Türkei und Minderheiten.“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 24–28.
- Posselt, Bernd. 2010. *Im türkischen Spiegel*. (http://www.bernd-posselt.de/article.php?efxf_artikel=1315).
- Posselt, Bernd 2010. *Zpráva o pokroku Turecka*. Rozprava v EP (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=CRE&reference=20100210&secondRef=ITEM-008&language=EN&ring=B7-2010-0067>).
- Raunio, Tapio a Wiberg, Matti. 1998. „Winners and Losers in the Council: Voting Power Consequences of EU enlargements.“ *Journal of Common Market Studies* 36, č. 4, s. 549–562.
- Rada EU. 2007. *Prohlášení u příležitosti 50. výročí podpisu Římských smluv*. (http://www.eu2007.de/de/News/download_docs/Maerz/0324-RAA/Czech.pdf).
- Schröder, Jürgen. 1999. *Zpráva Komise o stavu přistoupení Turecka*. Rozprava v EP 6. 10. 1999 (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?pubRef=-//EP//TEXT+CRE+19991006+ITEM-001+DOC+XML+V0//EN&language=EN>).
- Sommerová, Renate. 2001. *Turecko, zpráva o pokroku 2001*. Rozprava v EP (<http://www.europarl.europa.eu/sides/getDoc.do?type=REPORT&reference=A5-2001-0338&language=EN>).
- Sommerová, Renate. 2008. „Die Situation der Frauen in der Türkei.“ In: *Europa und die Türkei*. Berlin: CDU/CSU-Gruppe in Europäische Parlament, 19–24.
- Sommerová, Renate. 2009. *Türkei will keine Pressefreiheit*. (<http://www.cducsu.eu/content/view/6077/1/>).
- Sommerová, Renate. 2010. *Neue Verhandlungskapitel: Wofür belohnen wir die Türkei?* (<http://www.cducsu.eu/content/view/6688/4/>).
- Schimmelfennig, Frank a Sedelmeier, Ulrich. 2002. „Theorising EU enlargement: research focus, hypotheses, and the state of research.“ *Journal of European public policy* 9, č. 4, 500–528.
- Sychra, Zdeněk. 2002. „Evropská unie a rozšíření na východ.“ *Středoevropské politické studie* 4, č. 2–3 (<http://www.cepsr.com/clanek.php?ID=42>).
- Thomson, Robert. 2009. „Actor alignments in European Union before and after enlargement.“ *European Journal of Political Research* 48, č. 6, 756–781.
- Vokmann, Thomas. 2009. *Vergleich der Wahlprogramme der Parteien zur Europawahl 2009 zu ausgewählten Themengebieten*. Potsdam/Berlin: Liberales Institut der Friedrich-Naumann-Stiftung.